

La transformació de l'economia espanyola després de l'ingrés en la Unió Europea

JOSÉ MARÍA CASADO RAIGÓN

Catedràtic Jean Monnet d'Economia de la Unió Europea (Ad personam)

Data de recepció: 5/02/14

Data d'acceptació: 2/05/14

RESUM

La integració en la llavors Comunitat Europea va obrir un intens i fecund camí a l'economia espanyola, visible tant en la seva estructura econòmica com en les pautes de comportament de la societat, després d'un llarg període d'autarquia, proteccionisme i intervencionisme. L'adhesió a Europa va afavorir el desenvolupament espanyol i la seva convergència amb els Estats Membres més avançats d'Occident. Hi queden pendents algunes qüestions que fan referència a l'assoliment de nivells d'ocupació més alts i a una productivitat més gran del sistema econòmic espanyol en el seu conjunt.

PARAULES CLAU

Convergència, estabilitat macroeconòmica, ocupació, productivitat, entorn competitiu, capital físic i humà.

ABSTRACT

The integration into the European Community opened an intense and fruitful way to the Spanish economy, visible both in its economic structure and behavioral patterns of society, after a long period of autarky,

protectionism and interventionism. Adherence to Europe favored the Spanish development and its convergence with the most advanced Member States of the West. Nevertheless, there are still pending issues to achieve, related to the achievement of higher levels of employment and higher productivity of the Spanish economic system as a whole.

KEYWORDS

Convergence, macroeconomic stability, employment, productivity, competitive environment, physical and human capital.

1. L'entrada en la comunitat europea, un punt d'inflexió per a l'economia espanyola

L'ingrés tardà d'Espanya en 1986 al procés de construcció europea que s'havia iniciat en els primers anys de la dècada dels cinquanta del segle passat suposarà un gran esforç i la definitiva consumació d'una revolució industrial i tècnica que permetrà inserir l'economia d'Espanya en el quadre general de desenvolupament, ja vigent, en les economies occidentals.

Tardana també havia estat l'arribada de la Revolució industrial al nostre país i, a causa de problemes interns i guerres intestines, en el segle XIX no es va aconseguir més que un grau de capitalisme que podem denominar subdesenvolupat. El domini del capital estranger sobre sectors claus de l'economia, una administració deficient i corrupta i una societat conformista van fer que el retard hi perdurés. L'entrada en la Unió Europea va ser el definitiu punt d'inflexió.

Podríem dur a terme un exercici de periodització de la nostra història econòmica recent, la qual cosa des del punt de vista pedagògic no hi ha cap dubte que presenta gran interès. Però no podem oblidar que l'esdevenir històric és continu i, per tant, les parts que el formen s'han d'incloure en un tot coherent i sense interrupció. A més, a l'hora d'establir aquests períodes o etapes caldria tenir en compte, d'una banda, la marxa de l'evolució econòmica general i, d'una altra, la paral·lela evolució de l'estructura social en la mesura que ambdues formen un procés de causalitat circular en la qual l'efecte influeix sobre la seva pròpia causa. Ambdues, economia i societat, són indisolubles. Existeix un íntim acord entre l'estructura econòmica, la social i la política. El problema consisteix en el diferent ritme al qual progressen economia, societat i política malgrat les seves mútues influències a tres bandes.

Mentre que la marxa de l'economia té lloc a una velocitat normalment lenta, l'estructura social es mobilitza més ràpidament per l'impacte de les ones cícliques d'aquella, la qual cosa determina l'estès consens d'identificar les etapes de la dinàmica econòmica amb les de la dinàmica social i política.

En el cas de l'economia espanyola, l'última etapa de la seva dinàmica econòmica ve marcada per la consumació de la transició des d'una economia agrícola i ramadera a una altra d'industrial que suposarà definitivament el canvi tecnològic dels nostres sectors productius. Això coincideix, pràcticament, amb la nostra tardana entrada en la Comunitat Europea, ja que la situació política del nostre país en les dècades dels quaranta, cinquanta i ben entrats els seixanta del segle passat va fer que s'apostés per l'autarquia i el conseqüent aïllament internacional d'aquell règim, el que va impedir que Espanya s'incorporés en 1950, com els seus veïns, a la integració i desenvolupament econòmic del continent europeu.

2. Mig segle d'autarquia, proteccionisme i intervencionisme

Al llarg del mig segle anterior a la nostra entrada en la Unió Europea (1939-1986), podem establir dos períodes importants en l'evolució de l'economia espanyola. En primer lloc, un d'autarquia i aïllament que comprèn des del final de la Guerra Civil (1939) fins a una etapa que s'inicia amb el Pla Nacional d'Estabilització de 1959. I, a continuació, un altre en el qual hi ha un període de certa obertura però en el qual, no obstant això, es van mantenir molts elements de caràcter proteccionista i intervencionista en l'economia espanyola que no van acabar de desaparèixer fins a la integració d'Espanya en la Comunitat Europea en 1986 i, definitivament, amb l'ingrés en la Unió Monetària, a partir de 1999.

La primera etapa (1939-1959) es caracteritza per una gran depressió de la producció, una escassetat de tot tipus de béns, l'aïllament econòmic i polític i la interrupció del procés de modernització que s'havia iniciat amb la Segona República. Es van impulsar tendències proteccionistes i intervencionistes mentre Europa s'obria en un procés de liberalització i d'integració econòmica. Els països del nostre entorn més proper es van recuperar de la guerra molt més fàcilment i ràpidament i, en pocs anys, havien aconseguit superar els nivells màxims de renda per càpita previs al conflicte. A Espanya, el racionament de productes de primera necessitat es va arrossegar durant un període molt més llarg que en aquests països, i es va mantenir durant gairebé tres lustres.

L'autarquia era concebuda no solament com una resposta a una situació d'emergència davant l'escassetat, sinó també com una política d'Estat,

com una espècie de teoria econòmica superadora de la polèmica lliure canvi-proteccionisme, en favor d'aquest últim. Aquest proteccionisme i el seu braç armat, l'intervencionisme, van impedir una assignació racional de recursos productius fins que es produeixen les primeres i molt tímides mesures liberalitzadores, després de dues dècades de fèrria autarquia.

El període que s'obre l'any 1959 amb el Pla d'Estabilitat, malgrat va suposar una certa ruptura amb les dues dècades anteriors gràcies a les seves corresponents mesures estabilitzadores i liberalitzadores, va perdre vigor amb el pas del temps i a mesura que els desequilibris exteriors s'anaven corregint. De nou es va donar peu a una economia de caràcter corporatiu, amb mercats d'escassa competència i un renovat viratge cap a posicions proteccionistes i intervencionistes per raons polítiques i econòmiques. Tot això va afavorir les grans corporacions espanyoles, dominades per la banca, que van impedir la consolidació d'un sistema competitiu i dificultar així la modernització de l'economia espanyola fins al període liberalitzador que s'obre amb la nostra incorporació a la Unió Europea.

3. Espanya i Europa en una cruïlla. El camí de la integració econòmica

Espanya i Europa es troben en una cruïlla històrica en forma de crisi econòmica, política i institucional per la qual cosa resulta oportú, d'una banda, repassar les causes i les conseqüències del nostre ingrés tardà en la Comunitat Europea —fa ara trenta anys— i amb el qual es consolida definitivament la liberalització de la nostra economia i passem a integrar el grup dels països desenvolupats; i, d'altra banda, també resulta apropiat analitzar aquesta cruïlla europea que es caracteritza per una crisi de confiança que cada dia augmenta la bretxa entre els ciutadans i les institucions europees que les encarnen. En aquestes condicions, la sortida d'Europa d'aquesta situació dependrà que els ciutadans recuperin la confiança en el projecte europeu que ja compta amb importants vincles d'interdependència entre els Estats que la formen.

Pel que fa a cada Estat, hi passa quelcom de semblant en la mesura que els ciutadans semblen trobar-se davant una situació de pèrdua de confiança en les institucions nacionals que els representen, situació de la qual només es pot sortir airós si es decideix amb fermesa anar més enllà de la ineficiència consentida i de la retòrica autocomplaent que sembla abastar-ho tot.

Encara que potser es pot estendre a cadascun dels Estats del Vell Continent, el cèlebre apotegma d'Ortega i Gasset segons el qual Espanya és el problema i Europa la solució segueix semblant-me un dogma. No obstant

això, convé aclarir que quan els impulsos favorables surten d'Europa, és responsabilitat del país receptor convertir-los en resultats positius, una vegada que han traspassat les fronteres nacionals. La incipient Espanya democràtica dels anys de la nostra adhesió a Europa va rebre amb gran entusiasme aquells decisius suports econòmics, socials i polítics, malgrat calgué descobrir de mica en mica els esforços i sacrificis que això imposava. No només es tractava de complir un bell ideal polític, sinó també d'aconseguir una convergent realitat econòmica amb els veïns.

Seguint els pares fundadors, es tractava d'aconseguir una Europa unida i democràtica —unió política—, que troba en l'economia el seu nucli instrumental per aconseguir les seves successives fites. Així, a través d'una estratègia gradual i pragmàtica, el projecte europeu ha tingut en la *unió econòmica*, en el seu sentit més ampli, el fonament més sòlid i l'afany més dur.

4. Convergència i competitivitat de l'economia espanyola després de l'adhesió

L'adhesió del nostre país a la Comunitat Europea va ser l'impuls que definitivament va fer possible l'obertura i modernització de l'economia espanyola. L'obertura a l'exterior, iniciada l'any 1959, després de més de vint anys d'autarquia, va culminar el 1986, en convertir-se Espanya en soci comunitari quan a més travessava moments de gran dificultat, després d'una llarga dècada de crisi.

Espanya va assumir llavors un procés de liberalització i de canvi en la política econòmica que li permetria dur a terme una veritable transició econòmica, després de la seva tardana encara que sòlida transició política.

L'obertura a Europa i al món va ser un impuls que no era possible comptant només amb les forces internes. Aquesta obertura ha actuat com un catalitzador de la disciplina macroeconòmica i financera, tan necessària en les economies desenvolupades en un context de globalització. Es pot afirmar que els efectes disciplinadors sobre el funcionament macroeconòmic han estat claus per portar a bon port els mecanismes d'ajustament, i per fer possible la millora de la competitivitat i la convergència real de l'economia espanyola en el marc de l'economia europea occidental.

En un primer moment, les ajudes financeres rebudes per Espanya via pressupost de la Comunitat Europea —més endavant, Unió Europea— i el gradual i més fàcil accés a un gran mercat desenvolupat van coadjuvar a impulsar el creixement espanyol i el van apropar a nivells europeus. Però al mateix temps, l'obertura accelerada de la nostra economia va suposar el repte d'una competència més gran i unes pautes de política econòmica més

exigents i també haver d'abandonar, per exemple, l'habitual pràctica de les devaluacions competitives a partir de principis dels anys noranta.

Moltes van ser les variables i macromagnituds que van millorar la seva posició relativa des de l'entrada d'Espanya en la Comunitat Europea, si bé en l'anàlisi corresponent s'ha de tenir en compte els nivells extremadament reduïts dels quals partíem. El diagnòstic dels efectes de l'ingrés d'Espanya en la Comunitat i la seva incidència en la convergència real i en la competitivitat de la nostra economia respecte de l'europea, s'han de basar en algunes dimensions i consideracions d'ordre estrictament econòmic, però també en altres efectes associats a la millora de les expectatives empresarials, com també a elements que fan referència a dimensions d'ordre polític, social, cultural, etc. Entre les primeres cal destacar que la consolidació de l'entorn d'estabilitat macroeconòmic, del qual el nostre país es trobava tan necessitat, ha repercutit molt directament en la disminució de diferències en els nivells de *renda per càpita* en relació amb les economies europees i, al mateix temps, en una expansió del producte potencial de l'economia espanyola, qüestió aquesta última no menys important en el mitjà i llarg termini.

En efecte, el producte —output— potencial de l'economia espanyola ha anat creixent contínuament, encara que amb alguns alts i baixos deguts a factors de creixement a llarg termini, com l'augment del capital físic i humà i els avanços tecnològics. Atès que tant la població activa com la productivitat van augmentar, encara que aquesta última més lentament, el Producte Interior Brut real de l'economia també va créixer, la qual cosa ve a confirmar que el creixement econòmic a llarg termini va millorar en l'economia espanyola davant el repte europeu perquè va millorar el desenvolupament —output— potencial de l'economia.

En l'actualitat, ja a la sortida d'una llarga i profunda travessia recessiva, es presenta complex assegurar que per això recuperarem un ritme de creixement suficient. L'erosió soferta pel potencial de creixement no només estarà determinada per un contingent de desocupació que podem classificar com a estructural, sinó per les dificultats que es presenten en la recuperació de la inversió empresarial. El sanejament de les finances públiques s'ha de buscar per vies de despesa corrent —tan insensata en l'actualitat— que facin possible la preservació de la inversió pública en educació, infraestructures, innovació i altres programes essencials per al manteniment i progressió del potencial de creixement. Cal trencar el cercle viciós que porta a les economies perifèriques europees a un augment continu de la desocupació, perquè malgrat s'ha respectat el compliment dels objectius fixats per a les finances públiques, les ràtios deute públic/PIB han augmentat a causa de la contracció del creixement i la desocupació corresponent. Caldrà esperar la confirmació de la bona notícia de la Comptabilitat Nacional en l'últim tri-

mestre sobre que l'economia ja va crear ocupació, encara que molt modestament i amb una nova baixada dels salaris.

Des del moment de la nostra adhesió es va accelerar el creixement de la població activa atès que es van obrir noves perspectives per a les persones en edat de treballar —i especialment les dones— i, en conseqüència, aquelles que busquen una activitat remunerada al mercat. El ritme d'aquesta incorporació de la dona al mercat laboral a Espanya va ser superior al registrat en la mitjana de la Unió Europea durant bona part d'aquell període. A Espanya, el factor demogràfic ha exercit un efecte expansiu sobre l'oferta de treball més intens que el registrat a l'Europa occidental. De fet, el sobtat descens en l'índex de natalitat que es va produir en els primers anys de la dècada dels vuitanta s'ha compensat en els primers anys del nou segle, gràcies als forts increments en les taxes d'activitat de la població femenina i dels joves.

La millora en l'índex d'ocupació com a quocient entre el nombre d'ocupats i la població activa es pot afirmar que ha estat el resultat de l'ajustament de la nostra economia, després de la crisi de la primera meitat dels anys vuitanta i de la seva adaptació progressiva al marc d'estabilitat representat per la Unió Europea.

No obstant això, el mercat de treball espanyol sembla condemnat a continus desajustaments i a elevats índexs de temporalitat i de rotació de l'ocupació, a més d'una escassa —gairebé nul·la— mobilitat del treball. A això caldria sumar els alts nivells d'atur dels joves, de les dones i de la població amb baixa o inadequada qualificació, i la persistència d'una estructura salarial excessivament rígida. Tot això estableix serioses barreres per aconseguir un patró de creixement intensiu en la generació d'ocupació.

Des de l'any d'ingrés d'Espanya en la Unió Europea, l'índex d'activitat de la població entre 16 i 64 anys se situava en nivells del 57 %, fins a aconseguir el 65 % en els primers anys d'aquest segle. Així mateix l'índex d'ocupació va passar en aquest mínim període des del 44,8 % al 55,8 %.

Les dificultats que presenta l'anàlisi del mercat de treball ens porta a dos comentaris que semblen especialment significatius en el comportament del mercat de treball espanyol. En primer lloc, convé descompondre la desocupació en dos factors, ja que d'ells depèn la proporció de persones que, a cada moment, es troben en la desocupació: d'una banda, la freqüència de la desocupació que es mesura pel nombre de persones que perden la seva feina en un mes de cada cent actius —és a dir, el percentatge que representa el flux de pèrdua d'ocupació dins de la població activa— i, d'una altra, la durada de la desocupació o el nombre de mesos que, per terme mig, triga a trobar feina el treballador que la va perdre. La durada serà tant més llarga com més reduït sigui el flux de sortida de la desocupació, en proporció al

nombre d'aturats. Ateses les característiques del mercat de treball a Espanya, aquesta descomposició és molt oportuna i, més encara, si tenim en compte, en segon lloc, el fet que es tracta d'un mercat molt poc dinàmic, amb escassa mobilitat i molt baixa rotació entre ocupació i desocupació. Les persones que perden la seva feina triguen en general molt temps a trobar-ne una altra.

Caldria incentivar l'existència d'un mercat més dinàmic, amb molta mobilitat a tots els nivells i no només el geogràfic, sinó també funcional, social, etc. Això permetria una elevada rotació entre ocupació i desocupació, ja que malgrat molts treballadors poden perdre la seva ocupació, en poden trobar ràpidament una altra.

L'altra observació sobre les peculiaritats del mercat de treball a Espanya és la relativa al seu mesurament. Es parla contínuament de l'índex de desocupació —o d'atur— com un indicador de l'estat del mercat de treball, però no és una mesura fidel o completa del percentatge de treballadors que no poden trobar feina. L'índex pot exagerar el veritable nivell de desocupació, en alguns casos a causa de situacions que considerem habituals al mercat de treball espanyol. En primer lloc, la subocupació, ja que es tracta d'una situació d'infrautilització del treball deguda a la formació i capacitat del treballador o bé al seu desig de trobar un lloc de treball a temps complet, i haver de treballar a temps parcial. En segon lloc, els treballadors desanimats que han deixat de buscar feina tenint en compte la situació gens receptiva del mercat i que, en ser preguntats en l'Enquesta de Població Activa (EPA), declaren que no estan buscant feina. I, finalment, encara que aquesta llista no és ni molt menys representativa de totes les situacions existents, els anomenats treballadors marginals que desitjarien treballar i ho han procurat en el passat recent, però que en l'actualitat no ho fan.

D'altra banda, l'entrada d'Espanya en la Unió Europea va suposar un esforç enorme i necessari d'acumulació de capital físic que, en partir d'una situació de desavantatge respecte dels Estats Membres de la Comunitat Europea d'aquells anys, ha mantingut índexs de formació bruta de capital superiors als índexs mitjans d'aquests països durant bastants anys. Així mateix, en un entorn de creixent internacionalització de l'economia espanyola, una forta penetració de la inversió procedent de l'exterior, una modernització creixent de l'aparell productiu i un fort dinamisme de la demanda, va donar com a resultat un augment continuat de l'estoc de capital a Espanya des de la nostra entrada en la Comunitat, fins i tot a un ritme superior al dels altres Estats Membres.

Però la preocupació més important per a l'economia espanyola continua sent la desocupació i les oscil·lacions més grans en l'ocupació, un fet que ha condicionat l'evolució de la relació capital-treball a Espanya i la seva

posició relativa respecte als països avançats d'Europa. Des de l'any 1986, aquesta relació ha millorat molt poc i quan ho va fer va ser a causa dels forts ajustaments de plantilles en els primers i recessius anys noranta del passat segle. Més tard, ja a partir de finals d'aquesta dècada finisecular, la relació capital-treball torna a augmentar menys a Espanya que en la Unió Europea, malgrat la intensitat més gran relativa de l'acumulació d'estoc de capital, com ja n'hem fet referència.

En el moment de l'entrada d'Espanya en la Comunitat Europea, a mitjan els anys vuitanta del segle passat, l'estoc en infraestructures representava el 37 % del disponible en termes de mitjana als països que llavors la formaven (UE-12). Així mateix, ens trobem en desavantatge quant a l'estoc de capital tecnològic que amb prou feines suposava un terç de la mitjana europea, situant-se també per sota l'estoc de capital humà, que solament representava el 60 % dels nivells mitjans europeus.

En el moment d'entrada en la Comunitat Europea de 1986, la posició de partida de la ja referida relació capital-treball era comparativament més favorable, situant-se en un nivell proper al 80 % dels nivells comunitaris. No obstant això, sota aquesta acceptable aproximació d'entrada s'encobria un índex d'ocupació molt baix impulsat en aquell moment pel procés de forta destrucció d'ocupació durant els anys previs a l'ingrés d'Espanya en la Comunitat Europea, en els quals a més el nostre país va sofrir amb particular intensitat els efectes sobre la seva estructura industrial de la primera i segona crisi del petroli.

Malgrat que la seva posició relativa es troba encara allunyada de la mitjana europea, atesos els nivells bastant reduïts en els quals ens trobàvem, Espanya anava adquirint nivells importants d'acumulació de capital públic, especialment en el terreny de les infraestructures físiques i del capital tecnològic.

En l'actualitat, com hem comentat en referir-nos a la situació de crisi esdevinguda en els últims anys, s'està produint una certa ralentització de la inversió en infraestructures a causa de l'ajustament sofert en la despesa pública per a la consolidació fiscal, que ha estat especialment intensa en els sis anys últims de crisi i recessió econòmica. Alguna cosa semblant ha ocorregut amb l'estoc de capital tecnològic i la inversió en R+D tant en el sector públic com en el sector privat; cosa que representa un efecte negatiu de primer ordre sobre la incorporació del progrés tecnològic al procés productiu i, en definitiva, a la relació capital-treball i a la productivitat del conjunt de l'estructura econòmica.

Tant la productivitat aparent del treball com la productivitat total dels factors mostra que el seu creixement va ser inferior a l'experimentat en la Unió Europea i, a més, això va succeir malgrat la reducció de les diferènci-

es en les dotacions de factors productius al llarg del període que estem analitzant, és a dir, des de l'entrada d'Espanya en la Comunitat Europea.

Quant al capital humà ha estat notable la progressió haguda a Espanya des de la nostra pertinença a la Unió Europea, de manera que els nivells de formació i qualificació gairebé es van duplicar, especialment per la pujada de la despesa en l'educació secundària i superior. No obstant això, com diem per al conjunt dels factors que intervenen en el desenvolupament present i potencial de l'economia, aquesta despesa s'ha vist molt afectada en els últims anys a causa de la forta crisi que estem patint i als conseqüents programes d'estabilització de les finances públiques i de consolidació fiscal. Tot això ha ralentit l'anterior avanç i pot posar en perill la continuïtat de la convergència real de l'economia espanyola amb la resta de l'Europa més desenvolupada.

En efecte, i per acabar la descripció d'aquests factors implicats en el desenvolupament econòmic des de la nostra entrada en la Comunitat Europea, direm que això va suposar un impuls important en la convergència real de la nostra economia amb l'europea, de manera que el PIB per càpita ha reduït en vint punts percentuals la nostra diferència amb el PIB comunitari. S'ha produït, doncs, una important retallada en les diferències de benestar amb la Unió Europea i es manté com a assignatura pendent tant la intensitat decreixent de la creació d'ocupació a Espanya, com el més moderat creixement de la productivitat del treball respecte a la mitjana de la Unió Europea.

5. Transformació de l'economia espanyola. Nous i... vells desafiaments

Espanya havia de fer front, d'una banda, al desafiament d'una liberalització progressiva d'acord amb els temps marcats en el Tractat d'Adhesió i imprimir alhora un ritme idèntic al que porten els altres socis comunitaris que en aquests anys precisos havien relançat la integració europea i, en concret, la consecució del Mercat Únic Europeu a través del tractat denominat Acta Única Europea, el qual fixava l'any 1992 com a darrer horitzó per ultimar-ho.

Es podia esperar que la distribució dels beneficis econòmics derivats de la integració no arribés de manera similar a països i regions. La teoria econòmica prediu que els països amb un nivell de renda més elevat parteixen amb una situació d'avantatge enfront dels països menys afavorits com Espanya, que ha estat sofrint, i encara sofreix, un cert retard relatiu en la dotació de capital tecnològic, humà i en infraestructures. En aquestes condicions, la integració econòmica comporta durs processos de reestructura-

ció a tots els nivells, amb els corresponents costos socials de l'ajust. La consecució d'un model de creixement d'acord amb la realitat europea occidental a Espanya, requeria —i requereix— l'existència d'uns mercats de béns i serveis i de factors de producció més flexibles i l'assumpció de noves pautes de conducta en una economia que s'ha de desenvolupar en un entorn molt competitiu.

Des de l'ingrés d'Espanya en la Comunitat Europea —avui, Unió Europea— s'ha produït, en general, un apropament gradual i millors ritmes de convergència tant en termes quantitius (convergència nominal) com a qualitius (convergència real). El creixement econòmic i l'aproximació als nivells de desenvolupament i benestar respecte dels països més desenvolupats de l'Europa occidental era la principal expectativa d'Espanya després del seu ingrés en la Comunitat Europea. Els fets confirmen aquests desitjos, i l'increment de renda registrat ha reduït quinze punts el desfasament en termes del PIB *per càpita* entre Espanya i la Unió Europea, i això en poc més de quinze anys.

En el moment de la signatura del Tractat d'Adhesió (1985), Espanya tenia una renda *per càpita* —mesurada en termes de paritat de poder de compra— del 70,4 % respecte a la mitjana de la UE-10 i el 2002 en va assolir el 84,5 %. Espanya va tenir en aquells anys un índex de creixement econòmic més gran que els països europeus comunitaris i la seva renda *per càpita* s'hi va apropar encara més. Tot això va ser possible gràcies a una millora en l'assignació dels recursos i a una sèrie d'efectes dinàmics —creació, desviació del comerç, etc.— que incideixen sobre les potencialitats del creixement i provoquen un augment de la productivitat i de la dotació dels factors productius.

La integració d'Espanya a la Unió Europea ha impulsat el canvi del nostre sistema productiu i una orientació més gran cap a l'exterior. Però l'indiscutible creixement no ha generat ocupació ni tampoc s'ha produït un increment significatiu en la productivitat. Encara es troba molt per sota de la mitjana de la UE-15 i no mostra una tendència cap a la convergència, havent-se fins i tot reduït lleugerament, mentre que en la UE ha augmentat. L'urgent creixement de l'ocupació ha de ser compatible amb un comportament més dinàmic de la productivitat i això revela l'esforç més gran que cal fer en formació de capital físic, humà i tecnològic i a augmentar l'eficiència productiva, inclosa l'energètica.

Espanya, doncs, ha recorregut un intens i fecund camí des de la seva integració en la Comunitat Europea, malgrat segueixen persistint notables distàncies en àmbits ineludibles com ara l'ocupació i la productivitat. I avui com ahir, per tal d'impulsar l'expansió econòmica, encara calen polítiques educatives i de desenvolupament científic i tecnològic, a més de polítiques

d'estabilitat macroeconòmica i de regulació que permetin condicions financeres i de competència favorables per a la continuïtat i la intensificació del procés de convergència amb Europa.

Avui Espanya ja no és el país econòmicament autònom del passat, sinó dependent de la UE-28 i de l'eurozona, organitzacions que, d'altra banda, no acaben de trobar, seguint el criteri de les majories, una manera comuna concordant i visible de governar. La Unió Europea es troba en una difícil cruïlla, sotmesa a la pressió quan no al veto d'alguns membres importants que impedeixen avanços com a conseqüència de l'estricta compliment de les finances públiques o bé, en altres casos, defugen qualsevol avanç en matèria d'unió econòmica en la mesura que comporten una certa cessió de sobirania. No obstant això, a Espanya li interessa que Europa surti d'aquest embús i cal pensar que necessàriament alguna cosa haurà de canviar en un futur pròxim. Per això Espanya hauria d'estar atenta a una possible solució basada en una federació europea realista i funcional, de caràcter selectiu, que ja va donar els seus primers passos amb la cooperació reforçada en matèria de lliure circulació de persones i amb la unió monetària, per exemple.

Si Europa no vol desfer part de l'avantatge aconseguit respecte d'altres regions del món, produït amb especial intensitat des del començament del procés d'integració europea en els anys cinquanta del segle passat, ha de procurar amb urgència un ajustament econòmic en l'eurozona —és a dir, una unió econòmica—, indispensable per esmoreir els efectes del canvi estructural mundial que desplaça a altres regions i latituds a l'epicentre del desenvolupament mundial.

El camí per aconseguir aquest avantatge és ben conegut i consisteix en un procés gradual d'integració econòmica que ja els pares fundadors van marcar amb la seva metodologia basada en el funcionalisme federal, àdhuc reconeixent una certa dosi d'utopia, necessària en tot projecte de semblant abast. El model europeu amb la seva naturalesa *sui generis*, ideat per Schuman i Monnet, entre d'altres, s'ha revelat viable a l'hora d'aconseguir un grau d'integració superior al de qualsevol altra experiència de participació o composició entre Estats duta a terme en qualsevol lloc del món i s'ha obert com el procés més apassionant de quants han viscut els pobles d'Europa al llarg de la seva història.

Encara que les dificultats per les quals travessa el procés de construcció europea en l'actualitat no solament s'han d'atribuir a dificultats de caràcter financer i de l'entorn econòmic i calgui buscar-les també en les mateixes decisions dels agents econòmics públics i privats, la veritat és que la crisi financera global iniciada a EUA a la tardor de 2007 constitueix un important test per a la integració europea.

En un marc de política monetària comuna (unió monetària) que hauria d'haver continuat i no precedit a una política econòmica comuna (unió econòmica), la coordinació de les polítiques macroeconòmiques es troba molt afavorida i es fa completament necessària en la situació actual. Europa i Espanya han de fer de la necessitat virtut i la crisi financera i econòmica que travessen ofereix la possibilitat d'enfortir la dinàmica d'integració i de coordinació política en el si de la Unió Europea. S'ha d'aprofitar, doncs, l'oportunitat per enfortir la unió econòmica europea i la governança econòmica comuna del procés d'integració.

L'estabilitat de les finances públiques —dèficit i deute—, tot i que és una tasca indispensable i prioritària, no pot ser un exercici aïllat que condicioni la recuperació de l'activitat ni el creixement potencial de l'economia.

En el marc de les preocupacions actuals per impulsar la governança econòmica europea i en un context de creixement lent, Espanya ha de seguir guanyant quota de mercat exportador, la qual cosa requereix una reducció dels salaris i una minoració del dèficit públic i de l'endeutament. En l'actualitat, Espanya compta amb capacitats molt limitades per a l'anivellació de la seva economia i posterior recuperació econòmica que, no obstant això, sempre es veuran enfortides en el si de l'actual UE-28.

Referències bibliogràfiques

- ANTUÑANO, I. i FUENTES, V. (2002) “Efectos sobre la economía española de las principales políticas de la Unión Europea”, en E. Martínez Chacón (dir.), *Economía Española*, Ariel, Barcelona.
- CASADO RAIGÓN, J. M. (2002) “Consecuencias de la quinta ampliación de la Unión Europea”, *Revista de Economía Mundial*, Universitat de Huelva.
- CASADO RAIGÓN, J. M. (2010) “Las fronteras económicas exteriores de la Unión Europea”, *Principios esenciales informadores en la construcción europea*, Centro de Estudios Ramón Areces, Madrid, pp. 145-172.
- COMISSIÓ EUROPEA (2001) “Unitat d'Europa, solidaritat dels pobles, diversitat dels territoris”, *Segon informe sobre la cohesió econòmica i social*, Brussel·les.
- DREVET, J. F. (1986) *La Méditerranée, nouvelle frontière pour l'Europe des douze?*, Karthala, París.
- FUENTES QUINTANA, E. i D'ALTRES (1966) *España ante la integración económica europea*, Ariel: Barcelona.

JORDÁN GALDUF, J. M. (2003) “El Mediterráneo y la nueva Europa”, *Economistas*, 97, Madrid, pp. 50-54.

MALO DE MOLINA, J. L. (2001) “Los efectos de la entrada de España en la Comunidad Europea”, *Encuentro Luso-español de Economía*, Lisboa.

PÉREZ CALDENTEY, I. (2014) “Unión Europea y crisis económica”, *Claves de razón práctica*, 232, gener-febrer, pp. 31-39.

ACCID

Associació
Catalana de
Comptabilitat i
Direcció

Associació Catalana de Comptabilitat i Direcció

Edif. Col·legi d'Economistes de Catalunya

Pl.- Gal·la Plàcida 32, 4ª planta - 08006 Barcelona

Tel. 93 416 16 04 extensió 2019

info@accid.org - www.accid.org - [@AssociacioACCID](https://twitter.com/AssociacioACCID)